

(۱)

خلاصه گزارش مقدماتی احیای باغ شاهزاده ماهان

دارد، کمک میکند.

این گزارش که بوسیله گروه اعزامی باغ گیاه‌شناسی آریامهر تهیه گردیده است صرفاً "بمنظور راهنمایی در مورد چگونگی احیاء باغ مذکور بصورت اولیه از نقطه نظر باغسازی و باغبانی میباشد و اجرای آن احتیاج به نظارت شخصی دارد که در مورد جزئیات و اصول باغسازی سنتی ایرانی آشنائی و مهارت کافی داشته باشد.

برای احیای عمارتها و سایر ساختمانهای این باغ به یک نفر آرشیتکت احتیاج است که دارای تجربه کافی در مورد نحوه احیای آثار باستانی باشد.

۲- تاریخچه:

باغ شاهزاده ماهان که در دامنه شمالی کوههای تیگران قرار گرفته است حدود ۱۰۰ سال پیش توسط ناصرالدوله فرمانفرمائیان احداث گردید و اگر چه قدمت چندانی ندارد ولی یکی از عالیترین باغهای سنتی ایرانی محسوب میگردد. پس از مدتی وراث ناصرالدوله باغ مذکور را فروختند و قبل از

فهرست مطالب

۱- مقدمه

۲- تاریخچه

۳- حوزه عملیات

۴- برنامه های اجرایی

۵- تسهیلات تکمیلی

۱- مقدمه

اخیراً "وزارت فرهنگ و هنر باغ شاهزاده واقع در ماهان کرمان را بمنظور احیای آن براساس طرح و ساختمان اولیه خریداری نموده است.

احیای این باغ منحصر بفرود نه تنها از نقطه نظر حفظ نمونه ای از هنر باغسازی سنتی ایرانی برای آیندگان دارای اهمیت شایانی است بلکه بطور مؤثری به زیبائی و شهرت شهر ماهان که بعلت وجود مقبره شاه نعمت اله ولی معروفیت خاصی

۱- تهیه شده توسط باغ گیاه شناسی آریامهر تیر ماه ۲۵۳۵

محیط شناسی

اینکه بوسیله وزارت فرهنگ و هنر خریداری گردد قسمت عمده آن به شخصی بنام عبدالرضا ابراهیمی و قسمت کوچکی از آن به زردشتیان تعلق داشت. این دو قسمت بوسیله دیواری عرضی به ارتفاع ۲ متر از یکدیگر مجزا شده بودند.

اگرچه طرح اصلی باغ مانند باغهای سنتی ایرانی دارای دو عمارت با یک سری آب نما و شرشره در محور مرکزی میباشد ولی با مطالعه جزئیات و سبک با شکوه آن بنظر میرسد که احتمالاً "طرح باغهای کلاسیک دوره رنسانس اروپا در ساختمان این باغ بی تاثیر نبوده است. این نکته از این جهت جالب توجه میباشد که باغسازی سنتی ایرانی که در قرون پانزده و شانزده برای مدتی طولانی سبک باغسازی کلاسیک اروپا را تحت الشعاع خود قرار داده بود در دوره رنسانس پس از تغییر و تحول از اروپا به ایران بازگشت.

ابعاد تقریبی باغ ۴۰۰ متر × ۱۲۰ متر میباشد که بوسیله دیوار خشتی پوشیده از کاهگل محصور میگردد. این دیوار در نقاط سوق الجیشی دارای ۸ برج دیده بانی بوده است. عمارت اصلی با ابعاد ۵۴ × ۱۰ متر در قسمت جنوب باغ نزدیک در غربی قرار گرفته که قبلاً " بصورت ساختمانی دو اشکوبه با ایوانهای قوسی و سایه بان سنتی بوده است.

در طرفین این عمارت، ساختمانهای دیگر نیز وجود دارد که قسمتی از دیوار باغ را تشکیل میدهند. حمامی زیبا که دارای خزینه های سنگی و دیوارهای کاشیکاری میباشد در ضلع شرقی و نزدیک عمارت اصلی قرار گرفته است. مصالح ساختمانی مذکور بطور عمده خشت بار و کارگچی میباشد ولی روکار قسمتهای پشت ساختمانها از کاهگل میباشد.

در جلو عمارت اصلی یک حوض آئینه ای با ۵ فواره وجود داشته است. عکس موجود ارتفاع آب فواره ها را ۸ متر

نشان میدهند. آب این حوض به پاشویه سنگی اطراف آن میریخته که از آنجا بطرف ده شرشره جاری میشده است. در فاصله بین هر دو شرشره یک حوض با سه فواره کوچک وجود داشته است.

حوضها و شرشره ها در محور مرکزی باغ قرار داشته که با گلکاری طرفین و پیاده روهای اصلی و ردیفهای سرو شیرازی نمای کلی باغ را تشکیل میداده است. در امتداد هر شرشره دیواری سنگی به بلندی یک متر و در عرض باغ ادامه داشته که مجموعاً " ۱۱ سکو را بوجود می آورند.

در هر طرف سکوها در طرفین محور مرکزی چهار سرو شیرازی کاشته شده بودند. آب پس از عبور از ۹ شرشره به حوضی متداخل در مقابل عمارت پائینی باغ وارد میشد. این حوض نیز ۵ فواره داشت که ارتفاع آب در آنها به ۳ متر میرسید و آب پس از طی یک شرشره دیگر و عبور از کانال زیر زمینی در خارج از باغ به حوض بیضوی شکل دیگری هدایت میشد. این حوض که دارای یک فواره مرکزی بود در قسمت شمال و خارج عمارت ورودی باغ قرار داشت. آب این حوض در دو کانال جانبی جریان داشت که طول آنها به ۱۰۰ متر میرسید و در حاشیه آنها چند ردیف درخت کاشته شده بود. در مجاورت این کانالها دیوار آجری مشبکی ساخته شده بود که گویا مالک باغ در نظر داشته این دیواره را تا ماهان ادامه دهد ولی هرگز موفق به ساختن آن نگردید.

عمارت ورودی که با کاشیکاری و سقف منقش سنتی بسیار جالب تزئین شده بود جزو ساختمانهای با شکوهی است که طبق تحقیقات محلی هرگز با تمام نرسید. این عمارت با ابعاد ۸ متر × ۲۰ متر در ورودی اصلی باغ و چشم انداز محور مرکزی آنرا تشکیل میداد که در طرفین آن چند مهمانسرا وجود داشت.

مقدار زیادی آب از چشمه ای که در زیرکوههای تیگران قرار گرفته بطرف باغ جریان پیدا میکرده و به ۸۹۰ واحد آبیاری تقسیم میشده که ۲۴ واحد آن به باغ شاهزاده (برای آبیاری) تعلق داشت . در حقیقت محل دقیق باغ طبق مسیر آب تعیین شده بود . آب چشمه مذکور در تابستان کم میشده ولی هرگز خشک نشده است . آبی که در آب نماها جریان پیدا میکرده از طرف شمال به طرف ماهان سرازیر میشده و برای آبیاری باغ مورد استفاده قرار نمیگرفته است .

۳- حوزه عملیات

پس از بازسازی این باغ سالیانه تعداد زیادی توریست به این ناحیه جلب خواهد شد و این باغ که روزی طرح و ساختمانش برای تفریح یک شخص با خانواده و دوستانش ساخته شده بود به یک مرکز جلب توریست مبدل خواهد شد . بنابراین توجه به تسهیلات مورد نیاز به اقتضای شرائط آتی امری کاملاً " ضروری است . این تسهیلات باید به بهترین و ساده ترین روش تامین گردند بطوریکه لطمه ای به شکل اولیه باغ وارد نسازند . برای مثال درب ورودی باغ دلگشای شیراز نمونه ایست که با استفاده از طرحهای امروزی مرمت شده و در نتیجه بصورتی نامتناسب درآمده و شکل اولیه خود را کاملاً " از دست داده است .

۴- برنامه های اجرایی :

موقعیت و مسائل موجود در درجه اول باید با توجه به طرح اولیه باغ و سپس با توجه به ریزه کاریهای آن مورد بررسی قرار گیرند .

الف : پیاده روهای سرتاسری

پیاده روهای موجود در محلهای لازم باید بررسی و تعمیر گردند . بهتر است که پیاده روهای طرفین آب نماهای محور مرکزی باغ بشکل پلکانی اولیه برنگردد (با توجه به عکس موجود) و حالت فعلی آن حفظ شود زیرا پیاده روی در طول پلکانهای مذکور خسته کننده میباشد . برای شن ریزی پیاده رواها باید از بکار بردن ریگهای درشت خودداری کرد و بجای آن از سنگریزه های بقطر ۵ میلیمتر استفاده نمود . رنگ ریگها باید نخودی یا قهوه ای کم رنگ باشد تا با رنگ سایر قسمتهای باغ و محیط اطراف هماهنگی داشته باشد .

ب : دیواره های سنگی

در عرض باغ حدود یازده دیواره سنگی به ارتفاع یک متر باروکار کاهکی وجود داشت (بعکس مراجعه شود) . دیواره های مذکور مدتها پیش از بین رفتند و بجای آنها پشته های خاکی ایجاد شدند و تنها قسمتهائی از آنها که در طرفین شرشره ها قرار داشتند باقی مانده اند .

چون پشته های خاکی اخیر با وجود آبیاری سکوها در طی سالیان دراز آسیب ندیده اند ، بازسازی آنها ضروری بنظر نمیرسد زیرا عدم بازسازی آنها تغییرات چشمگیری در طرح اولیه بوجود نمی آورد ، فقط پشته های که شکل مستقیم خود را از دست داده اند باید مجدداً " مرمت شده و بوته های اضافی روی آنها نیز از بین بروند ولی قسمتی از دیواره های سنگی که دیواره شرشره ها را بوجود می آورند احتیاج بمرمت دارند زیرا این دیواره هاطی سالهای متمادی در اثر آب تخریب گردیده اند

و بایستی با ملات سیمان نوسازی شوند .

ج : دختکاری

درختان زینتی . سرو ، چنار و کاج مهمترین درختان باغ شاهزاده محسوب میشوند و ردیفهای سروی که در طرفین محور مرکزی قرار دارند زیباترین و برافراشته ترین درختان باغ میباشند .

نایکنواختی شکل سروها بعلت عدم دقت در انتخاب نهالهای اولیه بوده است . چون معمولاً " شکل نهالهای سرو با یکدیگر تفاوت دارد بایستی برای ایجاد هماهنگی در شکل درختان ، نهالهای توپر و هم شکل را برای کاشتن برگزید زیرا سروهای توخالی و باز شکل ناهماهنگی داشته و در مقابل با دو برف خسارت بیشتری می بینند .

۵ - تسهیلات تکمیلی :

همچنانکه در بخش ۳ ذکر گردید باغ شاهزاده در آینده به یک مرکز جلب توریست تبدیل خواهد شد و بالطبع تسهیلات زیر مورد نیاز خواهد بود .

— راه نزدیک و خوب ، مناسب برای اتومبیلهای شخصی و اتوبوس بایستی ساخته شود .

— این راه بایستی به پارکینگ که در نزدیکی در ورودی ساخته میشود ختم گردد . در ابتدا لازم نیست که پارکینگ چندان بزرگ باشد ولی در آینده با وجود فضای کافی اطراف آن بایستی در توسعه پارکینگ اقدام شود . در ساختمان پارکینگ باید دقت شود که با محوطه اطراف هماهنگی داشته باشد .

محیط شناسی

— در صورتی که جایگاه فروش بلیط ، کارت پستال و غیره لازم باشد باید در انتخاب محل آن احتیاط کافی بکار رود و از ساختن ساختمان اضافی در محوطه باغ خودداری گردد و حتی الامکان از ساختمانهای موجود استفاده شود .

— تهیه توالی عمومی ، دستشویی و آب نوشیدنی در محل ضروری است که بهتر است در داخل ساختمانهای موجود تعبیه گردد و در صورت عدم امکان نزدیک پارکینگ بهترین محل برای آنست .

— استفاده از آگهی ها و علائم غیر قابل اجتناب است لکن چنین آگهی هایی باید حتی الامکان کوچک باشد بطوریکه منظره باغ را بهم نزنند .

— باغبانان و مراقبان کافی برای نگهداری باغ نوسازی شده مورد نیاز است .

— محل اقامت فعلی کارکنان نامناسب است و بایستی برای رفاه کارکنان مقیم نوسازی شوند .

— یک نهالستان ساده بمنظور تولید گلهای یکساله و تکثیر و تهیه قلمه های درختان و درختچه ها ، برای درختکاری لازم است . بهترین محل برای آن پشت عمارت اصلی در جنوبی ترین قسمت باغ میباشد .

— احداث یک موزه کوچک و نمایشگاه در عمارت اصلی پس از تجدید ساختمان کاملاً " با ارزش است و برای بازدید کنندگان بسیار جالب خواهد بود که تاریخچه باغبانی و چگونگی توسعه آنرا تا زمان معاصر فراگیرند . این موضوع را میتوان با عکسهائی که احیاناً " در کلکسیونهای شخصی یافت میشوند و نیز عکسهائی که قبل از نوسازی ، ضمن نوسازی و بعد از نوسازی باغ تهیه شده ، بخوبی نشان داد . در موزه میتوان آثار سفالی یا اشیاء جالب دیگری که ضمن نوسازی از زمین خارج می شود

به نمایش گذاشت .

نمایش هنرهای دستی جدید و قدیم نیز برای مردم
جالب است ، ضمناً " ماهان نیز بقدر کافی قدیمی است و دارای
ظریفه های هنری جانبی برای نمایش می باشد .

